

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№10

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 1161 sahifa.

2025-yil, 22-oktyabr

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlrat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlrat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA.....	13
Muxiddin Kalonov	
MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHI.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna	
KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O'RNINI KENGAYTIRISH USULLARI	30
Musayeva Shoirazimovna	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO'RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKTSIONAL JIHATI.....	35
Alabayev Sobitxon	
MAMLAKATIMIZDA MAHSULOTLARNING MUVOFIQLIGINI BAHOLASH AMALIYOTI.....	40
Zakirov Ansabxon Akaidinovich	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	48
Саидахмедова Аида Мирзаевна	
KORXONALAR FAOLIYATIDA DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNI BOSHQARISH	55
Mirzayev Ozod Furkatovich	
AHOLI PUL DAROMADLARI VA HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI EKONOMETRIK TAHLIL.....	59
Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
BUDJET RESURSLARI SHAKLLANISHIDA HUDUDNING SOLIQ SALOHİYATINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIK.....	64
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY RIVOJLANISHI TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	69
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
МЕТОДИКА УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА	73
Минутдинова Лилия Тагировна, Машарипов Озод Алимович	
ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО	78
Абдужалилова Дилноз Абдусаттаровна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI	84
Sobirjonov Muxiddin Toxirjon o'g'li	
TO'LOVGA QOBILIYATSIZLIK HOLATIDAGI KORXONALARDA TUGATISH BALANSINI TUZISH.....	90
Nabiyev Gofurjon Nosirjon o'g'li	
O'ZBEKISTON SANOATINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TAYOTGANLIGI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR	96
Habibullayev Oybek Asliddin o'g'li	
YASHIL IQTISODIYOT KONTSEPTSIYASINING EVOLYUTSIYASI VA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR.....	102
Allayarov Suxrob Rustamovich	
O'ZBEKISTONDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI CHET EL INVESTITSIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI	107
Raxmatov Adxam Itolmasovich, Boynazarova Matluba Xatamovna	

HUDUDIY IJTIMOY TENGLIK VA KAMBAG'ALLIKNI YUMSHATISHDA MEHNAT RESURLARI OMILLARI.....	114
Durumov Temur G'olibovich	
TRANSPORT TARMOG'I VA MILLIY IQTISODIYOTNING ASOSIY TARMOQLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI MODELLASHTIRISH (SURXANDARYO VILOYATI MISOLIDA)	121
Turayev Baxtiyor Ergashevich, Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li	
РОЛЬ ЭНЕРГЕТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA UNDA SIFAT MENEJMENTINING ROLI.....	139
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA'RIDAN FOYDALANUVCHILARGA SOLIQ SOLISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	145
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASIDA INNOVATSION BIZNES-MODELLAR.....	151
Shaxinabonu Choriyeva	
AVTOTRANSPORT – EKSPEDITSIYA XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING KONTSEPSIYASI	157
Ergasheva Mukhabbat Abdusamatovna	
“YASHIL” ENERGIYA ISHLAB CHIQUVCHI KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	163
Toshtemirov To'liqin Toirjonovich	
DAVLAT IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING ROLI VA UNI KUCHAYTIRISH MEKANIZMLARI.....	166
O. Nurmuradov	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI	171
Meyliqulov Shaxboz Xolmamat o'g'li	
СВЯЗНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	176
Ташматов Гайрат Ровшанович, Содиков Авазбек Мадаминович	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI TURIZM SOHASINI RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	183
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI.....	187
Saidrahmatova Zuhraxon Saidazim qizi	
O'ZBEKISTON KONCHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISH VA INNOVATSION XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI	192
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI.....	196
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARIDA XOMASHYO TA'MINOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	201
Zakirov Abduazim Abdurashidovich	
НОВЫЙ ЭТАП ПРИМЕНЕНИЯ РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	206
Махкамов Ибраим	
O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI.....	213
Kushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o'g'li	
GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOT NAZARIYASI.....	217
Mo'ydinov Xurshidbek Abdullayevich	
DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI	221
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	

BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA YERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI MISOLIDA)	227
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В УПРАВЛЕНИИ РИСКАМИ В БИЗНЕСЕ.....	233
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURLARNI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA ULARNING MILLIY SOLIQ TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI	240
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI UCHUN QO'LLANILAYOTGAN SOLIQQA TORTISH MEXANIZMLARI	246
Akbarov Akramjon Ibragimzhonovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA "YASHIL" MARKETINGNI JORIY ETISHNING DOLZARB JIHATLARI	250
Bazarova Fayyoz Tuxtamurodovna	
INSON KAPITALI VA IQTISODIYOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI.....	255
Muzaffar Raximov	
UY-JOY KOMMUNAL XO'JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	259
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li	
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS' APPROACHES TO ATTRACTING INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL	268
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	273
Vohobov Hikmatillo Ma'mirjon o'g'li	
ФОРСАЙТ И ЭКОНОМИЧНЫЕ ИННОВАЦИИ КАК ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТОРГОВЛИ САМАРКАНДА	280
Тохинова Гуллола Миркамолевна	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI BOSHQARISHDA KASB-HUNAR TA'LIMI BITIRUVCHILARINING O'RNI	287
Toshpulatov Sherzod Xaydarkulovich	
DIGITAL TECHNOLOGIES IN ECOTOURISM: INNOVATIVE STRATEGIES FOR ADVANCING GREEN TOURISM	292
Barno Erkayeva	
AGROTURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	296
Baymuradova Iroda Shermamatovna, Mardonova Zarifa Numonjonovna	
DAVLAT BUDJET NAZORATI TIZIMINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	301
B.Sh.Mirzayev	
YOSHLAR BANDLIGIDA KO'NIKMALAR NOMUTANOSIBLIGI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	307
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI TAHLIL QILISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI BAHOLASH.....	311
Oqboyev Alisher Rasuljanovich	
РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА.....	317
Рахимходжаева Нодира Саидахраловна	
QISHLOQ XO'JALIGI TA'MINOT ZANJIRI JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	323
Ermonov Farrux	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKILLANTIRISH JARAYONIDA MOLIVAVIY NAZORATNI INNOVATSION TA'LIM YO'NALISHLARINI YO'LGA QO'YISH ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	329
Turg'unov Bahtiyor Nuriddinovich	

MARKAZIY OSIYODA SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA HAMKORLIKNING DOLZARB MASALALARI	334
Amanbaev Amanali Orazbaevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI TURDAGI LOGISTIKA XIZMATLARINING USLUBIY ASOSLARI.....	338
Z. Teshayev	
O'ZBEKISTON AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARI SOHASINING AMALDAGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	343
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
KORPORATIV BOSHQARUVDA LEADERSHIP 4.0 TAMOYILLARINI JORIY ETISH SAMARADORLIKNI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	349
Ismailov Allayor Rashidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	355
Yusupov Farxod Adamboyevich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISHNI USTUVOR YO'NALISHLARI	359
Abdullaeva Nilufar Javdat qizi	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING SOLISHTIRMA EKONOMETRIK MODELLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	363
Saatmurotov Shohrux Zafar o'g'li	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR	369
Abdurazaqov Jasur Abdunasimovich	
RAQAMLI PLATFORMALAR YORDAMIDA NORASMIY VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHNING QO'SHIMCHA IMKONIYATLARI TO'G'RSIDA.....	374
Nasrullayev Hikmatullo Habibulloyevich	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH MAQSADIDA "XIZMATLAR IPOTEKASI" MOLIYAVIY INSTRUMENTLARINI AMALIYOTGA JORIY QILISH MASALALARI	379
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi	
ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ КАПЕЛЬНОГО ОРОШЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЛЫВАНИИ ЛУКА В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ.....	384
Суюнов Шохзодбек Мурод угли	
XORIJIY DAVLATLAR SANOAT IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAJRIBASI (YAPONIYA, KOREYA VA GERMANIYA MISOLIDA)	389
Mansurova Sayyora Baxtiyor Kizi	
KORXONALARDA ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARI HISOBGA OLIISHDA XORIJ TAJRIBASINI QO'LLASH	395
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	
PECULIARITIES OF THE IRRIGATION WATER DELIVERY PAYMENT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	399
Muminov Sherzod Kholmirzaevich	
DIGITALIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS FOR EXPORT	404
Azimov R.B.	
AHOLI JON BOSHIGA UMUMIY DAROMADLAR HAJMINI TREND MODELLAR ASOSIDA PROGNOZLASH	409
Xolto'rayev Islom Ilhomovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI BANDLIK SHAKLLARI.....	416
Sayipov Begzod Rahimovich	
TIJORAT BANKLARINING YANGI DAVR SHAROITIDA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASH USULLARI VA INDIKATORLARI	422
Sadikov Iskandar Gayratovich	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINING SAMARADORLIGINI IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI	427
Ibrohimov Davronbek Muhammadi o'g'li	

MAHALLIY BUDJET SOLIQLI DAROMADLARI BAZASI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLAR TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	433
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
TOSHKENT SHAHRIDAGI YIRIK SOLIQ TO'LOVCHILARNING SOLIQ QARZDORLIGI TAHLILI	438
Soipov Boburmirzo Nosirjon o'g'li	
РОЛЬ ЖИЛИЩНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СИСТЕМЕ КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ МЕЗОУРОВНЯ	446
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
TO'QIMACHILIK SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA XORIJ TAJRIBALARINING ZARURLIGI	454
Abdullayev Dostonbek G'ofurjon o'g'li	
TURISTIK KLASSTERLARNING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI	458
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RESURS TA'MINOTI BOSHQARUVINING NAZARIY KONSEPSIYALARI VA MODELLARI	462
Arziqulova Oybar chin Eshquvat qizi	
XIZMATLAR SEKTORIDA RAQAMLI INNOVATSIYALAR VA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI QONDIRISH MEKANIZMLARI	467
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА	472
Базаров Бердымурад Улугмуродович, Атавуллаева Саида Джумабекмуродовна	
TURIZM SOHASIDA KADRLAR SALOHİYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMI	478
Ho'jaqulov Bobur Rustam o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLATNING RO'LI	483
Nabiyeva Muxabbat Djabirxanovna	
"HOW GREEN INVESETMENTS CAN EFFECT ON ECONOMIC GROWTH IN DEVELOPING COUNTRIES"	485
Farangiz Ma'rufjonovna Pirmatova	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURSLAR MANBALARI VA ULARNING HAJMINI OSHIRISHNING ZARURIYATI	493
Abduraxmonov Akmal Nurmat o'g'li	
GLOBAL BOSHQARUV VA BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL TEXNOLOGIYALARNING ROLI	498
M.Sh. Tolipov	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	504
Буранбаева Шоира Рустамовна	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA PIYOZ YETISHTIRISHDA TOMCHILATIB SUG'ORISHNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	508
Suyunov Shohzodbek Murod o'g'li	
YENGIL SANOAT KORXONALARINING RIVOJLANISHIGA BOSHQARUV MADANIYATIDAN FOYDALANISHNING TA'SIRI	513
Aknazarova Zebiniso Bagdadovna	
ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYALASH SHAROITIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZM SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI	518
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH VA JOYLASHTIRISHNING IQTISODIY VA TASHKILIY ASOSLARI	524
Salimov Burxon Abubakirovich	
"YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH VA UNDA ENERGIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	530
Berdiyeva Aziza G'anisher qizi	

SIRKULAR IQTISODIYOTDAN KORXONA VA TADBIRKORLAR MANFAATLARI	535
Sodikov Zokir Rustamovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK SOHASIDA ME'YORIY-HUQUQIY BAZANI ISHLAB CHIQISH	541
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
MINTAQA OZIY-OVQAT MAHSULOTLARI CHAKANA SAVDOSIDA SHADOW WAREHOUSE MODELIGA ASOSLANGAN YETKAZIB BERISH TIZIMINI JORIY QILISH	548
Ibrayimova Dilnoza Abdisherpovna	
XIZMATLAR SAVDOSI SOHASIDA O'ZBEKISTONNING XALQARO HAMKORLIK IMKONIYATLARI	555
Qodirjonov A.M.	
TO'QIMACHILIK SANOATINI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH KONSEPSIYASINI SHAKLLANTIRISH USLUBIYOTI	559
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
ГЛОБАЛЬНЫЕ ТРЕНДЫ СМАРТ-ТУРИЗМА И ИХ ПРИМЕНИМОСТЬ К КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ УЗБЕКИСТАНА	564
Салихбаев Нурсултон Равшанович	
IJTIMOIIY HIMOYA TIZIMI VA IJTIMOIIY TIBBIY XIZMATLAR O'ZARO BOG'LIQLIGINING NAZARIY ASOSLARI	572
Shanazarov Farrux Shodiyorovich	
ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РАЗРАБОТКИ МОБИЛЬНОГО ПРИЛОЖЕНИЯ JOB VARAKA DLYA RYNKA TRUDA UZBEKISTANA	577
Еримбетова Улбосын Маратовна	
TASHQI SAVDO VA INVESTITSIYALAR TAHLILI HAMDA ULARNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	582
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
"O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESLAR UCHUN SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIYAVIY KO'RSATKICHLARNI TAHLIL QILISH VA RAQAMLI YECHIMLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH"	586
Azamatjon Mardayev Abdusamat o'g'li	
FARMATSEVTIKA MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI	591
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
O'ZBEKISTONDA INNOVASION TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTINING AMAL QILISH USULLARI VA TURLARI	596
Ergashev To'liqin Shokirovich	
HUDUDIIY IQTISODIYOTNI RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH	602
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
ISLOMIY MOLIYA INSTRUMENTLARINI JORIY ETISH ORQALI O'ZBEKISTONDA MOLIYA BOZORINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI	606
Xodjayev Aziz Shovkatovich	
MAHALLIY HOKIMIYAT QAROR QABUL QILISH JARAYONLARIDA DINAMIK OMILLAR VA ULARNING INTEGRATSIYASI	611
Axmedov Farxod Raxmonjonovich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR AUDITINI TASHKIL ETISH VA TAHLIL QILISH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH	617
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ТУРИЗМА ЧЕРЕЗ КРЕАТИВНУЮ ИНДУСТРИЮ В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН	623
Хошимова Камилла Навфал қизи	
IMITATION MODELDA AXBOROT NORAVSHANLIGI SABABLI YUZAGA KELADIGAN IQTISODIY SAMARASIZLIK TAHLILI	633
Qodirov Zohidjon Eralievich	

JISMONIY SHAXSLAR TOMONIDAN KREDITLARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI	637
Turdiboyeva Kumush Erkinovna	
SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARI SOHASIDA SIFATNI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIK O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK	641
Usmanova Nasiba Akbarjonovna, Eshbekova Xayriniso Baxtiyorovna	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINING SEGMENTATSIYASIGA ASOSLANIB SOLIQ XAVFLARINI ANIQLASH VA BAHOLASHNING AMALIY YONDOSHUVI	648
Elbaeva M.R.	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK NAZARIY ASOSLARI VA IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	653
Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA ISHLAB CHIQUARISHNI SIFAT MENEJMENTI TAMOYILLARI ASOSIDA TASHKIL ETISHNING XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI	657
Achilov Ilmurad	
MINTAQALAR INVESTITSION SALOHİYATINI OSHIRISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI	663
Qobilov Anvar Eshpo'lotovich	
KORXONALARNING YASHIL MARKETING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	669
Sapayev Axmed Durdibayevich	
SANOAT KORXONALARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA KO'P MEZONLI TAHLIL USULLARINI QO'LLASH.....	674
Muxammadaliyev Mirzohidjon Muxammadali o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING AMALDAGI HOLATI TAHLILI	681
Abdullayev Shaxzodbek	
ENSURING SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT THROUGH INTEGRATION OF RECREATION AND ECOTOURISM RESOURCES IN UZBEKISTAN	686
Shaymanova Nigora Yusupovna	
MAKROIQTISODIYOTDA ISTE'MOL VA JAMG'ARISH FUNSIYALARI VA ULARNING O'ZBEKISTONDA O'ZGARISHI TENDENSIYALARI	691
Rustamov Narzillo Istamovich	
CHAKANA SAVDONI BOSHQARISHDA "BIG MIDDLE" NAZARIYASIDAN FOYDALANISH.....	697
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA HUNARMANDCHILIKNI RIVOJLANTIRISHNING PROGNOZ VARIANTLARI	701
Ermetov Amirbek Ismailovich	
FISKAL NOMARKAZLASHTIRISH BO'YICHA XITOIY TAJRIBASI	708
Lokayev Bekzod Sherkobilovich	
SANOAT KORXONALARIDA RAQAMLI BOSHQARUV TIZIMLARI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR.....	712
Ismatullayeva Munisxon Bori qizi	
EKOLOGIYA VA ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH SOHASIDA DASTURIY BUDJETLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	717
Dilshod Pulatov, Dildora Mirzaeva, Gulzora Qahharova	
TIKUV-TRIKOTAJ SANOATIDA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISH OMILLARI VA BOSHQARUV STRATEGIYALARI	725
Mardiyev Bunyod Sirojiddin o'g'li	
BURNOUTNING OLDINI OLIISH: XODIMLAR SALOMATLIGI STRATEGIYASI	731
Ergasheva E'zoza Dilshod qizi	
O'ZBEKISTONDA KORXONALARNING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	736
Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA XARAJATLARNI BOSHQARISH VA HISOBGA OLIISHNING INNOVATSION USULLARI: MENEJMENT VA BUXGALTERIYANING O'ZARO INTEGRATSIYASI	742
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	748
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	
OLIY TA'LIMNI MOLIYALASHTIRISH MODELLARI	754
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
ВОЗОБНОВЛЕНИЕ ДОБЫЧИ ПРИРОДНОГО ГАЗА ИЗ ТРЁХ СКВАЖИН УЧАСТКА ХОДЖАСАЯТ ГКМ ДЕНГИЗКУЛЬ	758
Набиев Шахзод Темурович, Иргашбаев Шохрух Фаррух угли, Маннафов Улугбек Умар угли	
MADANIY TURIZM INDUSTRIYASINING RIVOJLANISH IMKONIYATLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	764
Toxirov Dilyor Davlatovich	
MOLIYAVIY AUTSORSING NAZARIYALARI VA UNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI	768
Babadjanov Umiddbek Kamildjanovich	
TURIZM – TARIXIY XOTIRA VA ZAMONAVIY XIZMATLAR UYG'UNLIGI IFODASI	773
Janzakov Bekzot Kulmamat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINING MOHIYATI VA BAHOLASH MEZONLARI	777
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINI DIVERSIFIKATSIYALASHNING NAZARIY ASOSLARI	784
Ro'ziyeva Shaxlo Salimboyevna	
AXBOROT TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH VA TEXNIK XIZMAT KO'RSATISHNI QO'LLAB-QUVVATLASH	788
Samiyeva Maftuna Faxriddin qizi	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARI DAROMADLILIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	791
Sanayev Javoxir Shovkat o'g'li	
FISCAL, MONETARY, AND CUSTOMS-TARIFF POLICIES IN ENSURING NATIONAL ECONOMIC STABILITY: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN.....	796
Maxmudov S.T.	
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ КЛАСТЕРОВ	801
Юсупова Н.Т.	
SANOAT KORXONALARINING IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY FAKTORLAR TAHLILI	807
Rahimova Mushtariybegim Muxammadg'olib qizi	
DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR VA ULARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OQIBATLARI.....	812
Abdumalikova G.F.	
MINTAQAVIY INVESTITSIYA SIYOSATINI SAMARALI BOSHQARISHNING IQTISODIY VA INSTITUTSION ASOSLARI	821
Kenjayev Ikrom Ergashboyevich	
RAQAMLI AVIATSIYA EKOTIZIMI: AI/ML, DIGITAL TWIN VA BLOKCHEYN INTEGRATSIYASI	828
Azimova Moxinur Nozimovna	
XALQARO MOLIYA BOZORLARIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI	834
G'afurov Sherzod Abduvaxob o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATINING REKREATSIYA RESURSLARI VA DAVOLASH-SOG'LOMLASHTIRISH TURIZMI SALOHİYATI	839
Murtazayeva Gulrux Isabek qizi	
MINTAQALAR TURISTIK-REKREATSION IMKONIYATLARINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY GIS USULLARINI QO'LLASH (SARIOSIYO TUMANI MISOLIDA)	845
Safarov Manuchexr Axtam o'g'li	
XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA INVESTITSIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH	852
Tirkashev Farruxjon Xolyigitovich	
TURIZM FAOLIYATINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHGA OID NAZARIY BILIMLARINING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI	857
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	

TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASI MUSTAHKAMLIGINI BAHOLOVCHI KO'RSATKICHLAR TIZIMI	863
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	871
Maxsudov Sherzod Solijonovich	
FISCAL, MONETARY, AND CUSTOMS-TARIFF POLICIES IN ENSURING NATIONAL ECONOMIC STABILITY: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN.....	877
Mahmudov Sarvar	
ATROF-MUHITGA OID FISKAL KO'RSATKICHLAR ASOSIDA MINTAQAVIY BAHOLASH	882
Zilola Rahmatova	
XORAZM VILOYATI TUMANLARIDA EKSPORT SAMARADORLIGI: STOXAСТИK CHEGARAVIY TAHLIL (SFA) ASOSIDAGI EMPIRIK YONDASHUV	887
Fozil Xolmurotov	
МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ БЕДНОСТИ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПОДХОДЫ И НАЦИОНАЛЬНАЯ СПЕЦИФИКА.....	900
Мамаризоев Жахонгир Исохонович	
EKOLOGIK VAZIYAT VA AHOLI SALOMATLIGINING PROGNOZ KO'RSATKICHLARI	905
Egamqulov Husniddin Erkaboyevich	
CHO'L HUDUDLARIDA TURISTIK RESURLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	911
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Mavlonov Ahmadjon Muhammadovich	
КОНЦЕПЦИЯ ИДЕНТИФИКАЦИИ И ИЗМЕРЕНИЯ ЭФФЕКТОВ ЗАНЯТОСТИ В ЭКОЛОГО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ ЭКОНОМИКЕ	918
Сагидуллин Фарид Радикович	
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИИ ГОСТИНИЧНОГО БИЗНЕСА В СФЕРЕ ПРОДВИЖЕНИЯ И СБЫТА ТОВАРОВ И УСЛУГ В ИНДУСТРИИ ГОСТЕПРИИМСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	927
Бабаджанова Лола Шопулатовна	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA OZIYQ-OVQATNI RIVOJLANTIRISHDA QISHLOQ XO'JALIGINING ROLI.....	935
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich, Bustonov Komiljon Kumakovich	
TURISTIK MINTAQALARNI RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY AHOLINING ISHTIROKINI TA'MINLASHNING AYRIM MASALALARI	943
Abduxamidov Sarvar Adxamovich	
TA'LIM KLASSTERLARI KONTEKSTIDA BOSHQARUVNING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA STRATEGIK YECHIMLARI: TRIPLE HELIX MODEL ASOSIDA TAHLIL.....	947
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
EKOLOGIK TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI.....	954
Xamdullayeva Gulhayo Ergash qizi	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI	960
Sirojiddinov Kamoliddin	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	967
Seytimbetov Kabul Serimbetovich	
AGROTADBIRKORLIK FAOLIYATINING ASOSIY FUNKSIYALARI VA RIVOJLANISH QONUNIYATLARI.....	971
Nasriddinov Xusanbek Sadriddin o'g'li	
TEMIR YO'L TRANSPORTIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: QAYTA TIKLANADIGAN ENERGIYA MANBALARI	976
Abdusattorov Abdusamat Sobirovich	
QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIYQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISHDA MENEJMENT QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI	981
Karieva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
TA'LIM TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHDA O'QUV DASTURLARINING KAPITAL ZICHLIGI	989
Dusanov Salim Mamarasulovich	

QATTIQ CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA INNOVATSION MENEJMENTNING O'RNINI VA AHAMIYATI	995
Temirov Azizbek Voiti o'g'li	
STRATEGIK REJALASHTIRISH ORQALI KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH	1002
G.Ya. Muxibova, O.U. Sharifxodjayeva, O. To'rabekova	
ДЕТЕРМИНАНТЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ РАБОЧЕЙ СИЛЫ В УЗБЕКИСТАНЕ	1009
Шакаров Зафар Гаффарович	
TURIZM KLASTERLARIDA TIBBIY XIZMATLAR INTEGRATSIYASI: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	1018
Yazdanova Shohista Tuyg'un qizi, Farxodova Shohnova Umidbek qizi	
TELEKOMMUNIKATSIYA SOHASI KORXONALARINING INNOVATSION FAOLLIGINI OSHIRUVCHI ZAMONAVIY YONDASHUVNI ISHLAB CHIQISH	1027
Xojiyeva Nazokat Davronbekovna	
QAYTA TIKLANADIGAN ENERGIYA MANBALARINING BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: O'ZBEKISTON MISOLIDA	1034
Shodiyeva Zarinnabonu Shodi qizi	
O'ZBEKISTON QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI	1039
Qurbaniyozov Shaxzodbek Karimovich	
RAQAMLI IQTISODIYOTDA HISOB SIYOSATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	1044
Qurbanbayev Jurabek Eruvboyevich	
FINTECH TEXNOLOGIYALARI VA ULARNING KORXONA LIKVIDLIGIGA TA'SIRI	1048
Karimov Xondamir Jamshid o'g'li	
IMPROVING STRATEGIC MANAGEMENT ACCOUNTING OF INCOME AND EXPENSES	1056
Pardaeva Shakhnoza Abdinabievna	
DIGITAL SKILLS AND ACCOUNTING EDUCATION: NEEDS AND GAPS IN UZBEK HIGHER EDUCATION – CURRICULUM IMPLICATIONS FOR THE DIGITAL AGE	1061
Rustamova Iroda Bahtiyorovna	
TIJORAT BANKLARINING KREDIT XIZMATLARI: ZAMONAVIY TAHLIL VA TARAQQIYOT TENDENSIYALARI	1066
Jo'rayeva Zarifa Bahodir qizi	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINING YUQORI SIFATLI RIVOJLANISHINI TA'MINLASH	1073
Yaxshiyev Shahzod Sherali o'g'li	
YASHIL IQTISODIYOTNING BARQAROR RIVOJLANISH	1079
Kuvotova Dilnora Kaxramonovna	
MAHSULOT, ISH (XIZMAT)LAR TANNARXIGA KIRITILADIGAN MODDIY XARAJATLAR VA ULARNI HUIJATLASHTIRISH	1084
Bolibekov Baxtiyor Achilovich, Rahmonqulov Temirbek Eshmamatovich	
AYOLLARNING YETAKCHILIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI VA TO'SIQLARI	1088
Baymuratova Guldjahan Xamdammovna	
INVESTITSIYA FAOLIYATINI MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH AMALIY TAHLILI JARAYONLARI	1093
Boboqulov Akmal Muborakbekovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOB, IQTISODIY TAHLIL VA AUDIT TIZIMLARINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'NALISHLARI	1099
To'laganov Ziyovuddin Kamolitdin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNING IQTISODIY O'SISHDAGI AHMIYATI	1105
Nematullo Zuvaydullaev	

GLOBAL OZIQ-OVQAT TIZIMIDA AQSH IMPORT-EKSPORT SIYOSATI VA UNING MILLIY OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGIGA TA'SIRI	1109
Matjonov Bekjon Ravshonbekovich	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR VA IQTISODI SAMARADORLIGI TAHLILI	1115
Axatova Shahnoza	
ЭКОТУРИСТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ И РЕСУРСЫ БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ.....	1119
Каримова Фотима Абдурасуловна	
RAQAMLI IQTISODIYOT: O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SAVDO VA TO'LOV TIZIMLARINING RIVOJLANISHI.....	1124
Toxirov Shodibek Jo'ra o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA IPOTEKA KREDITLARINI RIVOJLANTIRISHDA ILG'OR XORIJ TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI.....	1128
Tohirov Muhammad Bobur Tohir o'g'li	
KATTA HAJMLI MA'LUMOTLARDAN OVOZLI XABARLARNI AJRATIB OLISHDA PARALLEL HISOBLASH ALGORITMLARI VA UNING DASTURIY MAJMUASINI ISHLAB CHIQISH	1135
Jummayeva Yulduz Achilovna	
MAMLAKATDA NODAVLAT VA NOTIJORAT TASHKILOTLARNI MOLIVAVIY TA'MINLASH MEXANIZMLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	1141
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
TURISTIK KORXONALARDA BREND KAPITALI TUSHUNCHASI VA UNING TARKIBIY ELEMENTLARI.....	1146
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
IPOTEKA KREDITLARINI MOLIVALASHTIRISHNING ILG'OR XORIJ TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	1155
Rasulov Doniyor Dilmurod o'g'li	

IPOTEKA KREDITLARINI MOLIYALASHTIRISHNING ILG'OR XORIY TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI

Rasulov Doniyor Dilmurod o'g'li

TDIU mustaqil izlanuvchisi

E-mail: doniyor7962@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada ipoteka kreditlarini moliyalashtirishning ilg'or xorijiy tajribalari o'rganiladi hamda ularni O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Xususan, AQSh va Rossiya mamlakatlarida qo'llanilayotgan ipoteka bozori modellarining afzalliklari, moliyaviy instrumentlar, ikkilamchi ipoteka bozori va davlat ishtirokining samarali shakllari ko'rib chiqiladi. Maqolada O'zbekistonda ipoteka kreditlash tizimini takomillashtirish, aholi uchun qulay moliyaviy sharoitlar yaratish, shaffof va barqaror ipoteka moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish bo'yicha taklif va tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda uy-joy bilan ta'minlash siyosatini yanada samarali olib borishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ipoteka krediti, ikkilamchi bozor, ipoteka bozori, xorijiy tajriba, ipoteka mexanizmlari.

Abstract. This article examines the advanced international practices of mortgage lending financing and analyzes the possibilities of their application in the context of Uzbekistan. In particular, it considers the advantages of mortgage market models used in countries such as the United States and Russia, financial instruments, the secondary mortgage market, and effective forms of government participation. The paper provides proposals and recommendations for improving the mortgage lending system in Uzbekistan, creating favorable financial conditions for the population, and implementing transparent and sustainable mechanisms for mortgage financing. The research results can contribute to more effective implementation of the housing policy in Uzbekistan.

Key words: mortgage lending, secondary market, mortgage market, international experience, mortgage mechanisms.

Аннотация. В данной статье изучается передовой зарубежный опыт финансирования ипотечного кредитования и анализируются возможности его применения в условиях Узбекистана. В частности, рассматриваются преимущества моделей ипотечного рынка, применяемых в таких странах, как США и Россия, финансовые инструменты, рынок вторичной ипотеки, а также эффективные формы участия государства. В статье представлены предложения и рекомендации по совершенствованию системы ипотечного кредитования в Узбекистане, созданию благоприятных финансовых условий для населения и внедрению прозрачных и устойчивых механизмов ипотечного финансирования. Результаты исследования могут способствовать более эффективному проведению политики обеспечения населения жильём в Узбекистане.

Ключевые слова: ипотечный кредит, вторичный рынок, ипотечный рынок, зарубежный опыт, ипотечные механизмы.

KIRISH

Bugungi kunda ipoteka kreditlash tizimi dunyoning ko'plab mamlakatlarida aholining uy-joy bilan ta'minlanishini moliyaviy qo'llab-quvvatlashning eng muhim vositalaridan biri sifatida keng qo'llanilmoqda. Xususan, xorijiy tajribada ipoteka kreditlashning turli modellarini shakllantirish orqali ularni har bir mamlakatning iqtisodiy sharoiti, moliyaviy infratuzilmasi va aholining real ehtiyojlariga mos ravishda yo'lga qo'yish tajribasi keng tarqalgan. Ushbu modellar insonning asosiy hayotiy ehtiyoji — ya'ni uy-joyga ega bo'lish istagi — va uning moliyaviy imkoniyatlari o'zaro uyg'unlashgan nuqtada shakllanadi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, ipoteka bozorining barqaror va samarali faoliyati nafaqat aholining turmush darajasini oshirishga, balki milliy iqtisodiyotning izchil o'sishiga ham sezilarli hissa qo'shadi. Shu bois, O'zbekiston sharoitida ipoteka kreditlash tizimini modernizatsiya qilish, ilg'or xorijiy amaliyotlarni chuqur o'rganish va ularni mahalliy iqtisodiy realiyalarga moslashtirish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodchi olimlarning ipoteka krediti bo'yicha ilgari surgan ilmiy-nazariy qarashlarini tahlil qilar ekanmiz, A. G. Ivasenkoning fikriga ko'ra, "ipoteka — bu garov bo'lganda majburiyatni ta'minlashning bir usuli bo'lib, u ko'chmas mulkni garov predmeti sifatida ishlatadi"¹.

Iqtisodchi olimlar A. A. Yakovlev va I. A. Blagix ta'kidlaganidek, "ipoteka krediti — bu garovni davlat ro'yxatidan o'tkazish orqali garovga oluvchining huquqlarini qo'shimcha himoya qilish zarurati hamda iste'mol mulkini ko'chmas mulk obyekti sifatida uzoq muddat davomida saqlab turish imkoniyati bilan ajralib turadigan kredit shaklidir"².

Bu borada iqtisodchi olim O. Beregulya "ipoteka — bu majburiyatlarning bajarilishini ta'minlash usuli bo'lib, garov predmeti sifatidagi ko'chmas mulk garovga oluvchi yoki uchinchi shaxs foydalanishida qoladi"³, deb ta'kidlaydi.

I. A. Razumovanning fikriga ko'ra, ipoteka qarzdorning majburiyatlarini mulkiy ta'minlashning asosiy shakllaridan biri bo'lib, unda ko'chmas mulk qarzdorning mulki sifatida qoladi. Agar qarzdor o'z majburiyatlarini bajarmasa, ushbu mulk kreditorning mulkiga o'tadi⁴.

Professor O. I. Lavrushin ta'kidlaganidek, "ipotekali kredit — bu ko'chmas mulk yoki yer maydoni garovi ostida beriladigan, bozor iqtisodiyoti sharoitida faol qo'llaniladigan kredit shaklidir. Yer mulkiga ega bo'lgan tashkilotlar hamda ixtiyorida xususiylashtirilgan xonadon (kvartira) yoki yer maydoni mavjud aholiga bozor iqtisodiyotiga xos bo'lgan kredit munosabatlariga kirishish imkonini beradi"⁵.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot doirasida ipoteka kreditlarini moliyalashtirish bo'yicha xorijiy davlatlarning ilg'or tajribalari tizimli ravishda o'rganilib, ularni baholash mezonlari asosida chuqur tahlil qilindi. Tahlil jarayonida statistik, taqqoslama va kombinatsion usullardan kompleks tarzda foydalanildi. Ushbu ilmiy yondashuvlar yordamida olingan natijalar asosida xolis xulosalar ishlab chiqilib, amaliyotga yo'naltirilgan taklif va tavsiyalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ipoteka kreditlash tizimi bugungi kunda ko'plab xorijiy mamlakatlarda keng qo'llanilmoqda. Xorijiy tajribada ipoteka kreditlashning bir qator modellari shakllangan bo'lib, ularning barchasi insonning uy-joyga bo'lgan ehtiyoji va moliyaviy imkoniyatlari o'zaro kesishgan nuqtada vujudga kelgan.

Bugungi kunda Yevropa va MDH mamlakatlarida ipoteka kreditlash uy-joy bozorini moliyalashtirishning asosiy vositasi hisoblanadi. Yevropa mamlakatlarida ipoteka tizimining ommalashuvi, avvalo, aholiga qulay shartlarda kredit olish imkoniyatining kengligi bilan izohlanadi. Shuningdek, ipoteka kreditlash uzoq tarixiy rivojlanish bosqichlarini bosib o'tgan bo'lib, samarali moliyaviy vosita sifatida o'zini to'liq namoyon qilgan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, hozirgi kunda rivojlangan Yevropa mamlakatlarida ipoteka kreditlash hajmi uy-joy bozorini moliyalashtirishning umumiy hajmining taxminan 90 foizini tashkil etadi, ipoteka foiz stavkalari esa 1,9–5 foiz oralig'ida.

Rossiyada ham ipoteka tizimi aholining uy-joy bilan ta'minlanishida muhim rol o'ynamoqda. Mamlakatda ipoteka kreditlash hajmi uy-joy bozorini moliyalashtirishning umumiy hajmining 70 foizini tashkil etadi, ipoteka kreditlari bo'yicha o'rtacha foiz stavkalari esa 6,75–13 foiz oralig'ida. So'nggi yillarda Rossiyada ipoteka kreditlari orqali aholining arzon va sifatli uy-joyga ega bo'lish imkoniyatlarini kengaytirish masalasi davlat darajasida qo'llab-quvvatlanmoqda.

Rossiya kredit tizimining rivojlanishi va ipoteka modelining takomillashuvi xorijiy tajribalarni o'rganish hamda ularni milliy sharoitga moslashtirish orqali yanada mustahkamlanmoqda.

- 1 Ивасенко А.Г. Земельная ипотека: подходы к определению, функции и отличительные черты // Вестник Томского государственного университета. – 2013. – № 373. – С. 134–140.
- 2 Благих И.А., Яковлев А.А. Mortgage lending in the Russian Federation // Проблемы современной экономики. – 2010. – № 3. – С. 227–231.
- 3 Берегуля О. Ипотечное кредитование как банковская операция: теоретические основы и условия проведения // Вестник НБУ. – 2007. – № 10. – С. 46–48.
- 4 Разумова И.А. Ипотечное кредитование: Учебное пособие. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 208 с.
- 5 Лаврушин О.И. Банковское дело. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 486 с.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ipoteka kreditlarining keng joriy etilishi nafaqat uy-joy sifatining oshishiga, balki infratuzilmaning rivojlanishiga, urbanizatsiya jarayonining faollashishiga va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi⁶.

O'zbekiston amaliyotida ipoteka kreditlashni yanada takomillashtirish maqsadida Yevropa va Rossiya tajribalarini tahlil qilish asosida xorijiy mexanizmlarni milliy sharoitga moslashtirish zarur. Shu maqsadda quyidagi vazifalarni amalga oshirish muhim deb hisoblanadi:

- ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasini tizimli tahlil qilish;
- mamlakatimizda joriy etilishi mumkin bo'lgan ipoteka mexanizmlarini aniqlash;
- xorijiy tajribalarni milliy amaliyotga moslashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish.

AQSH ipoteka bozori dunyodagi eng yirik va rivojlangan bozorlar sirasiga kiradi. Bu mamlakatda ipoteka tizimi keng ko'lamli, ko'p qirrali hamda turli moliyaviy instrumentlardan foydalanishga asoslangan. AQSHda ipoteka bozori birlamchi va ikkilamchi bozor qismlaridan iborat. Birlamchi bozor to'g'ridan-to'g'ri qarz oluvchilar va kredit beruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni qamrab oladi, ikkilamchi bozor esa ipoteka majburiyatlarini qimmatli qog'ozlar asosida qayta moliyalashtirishni o'z ichiga oladi. Bunda ipoteka majburiyatlari bilan ta'minlangan qimmatli qog'ozlar muomalaga chiqariladi. Mazkur mexanizm ipoteka kreditlash jarayonini moliyalashtirish va xizmat ko'rsatish bosqichlariga ajratish imkonini beradi. Bu tizim "ipoteka fragmentatsiyasi" yoki funksional bo'linish modeli sifatida tanilgan bo'lib, ipoteka bozorining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, uy-joy kommunal xizmatlarining ikki darajali modelini amalda qo'llash orqali AQSHda ipoteka kreditlash tizimi fuqarolarning uy-joy bilan ta'minlanish muammosini samarali hal etish imkonini beradi. Quyidagi jihatlar bunga asos bo'ladi:

Ipoteka kreditlari qayta moliyalashtirish va sug'urta tizimini hisobga olgan holda 30 yilgacha muddatga beriladi. Yosh toifasi 25 yoshdan boshlanadi, biroq kreditni to'lash muddati 75 yoshdan oshmasligi kerak.

Ipoteka kreditlari bo'yicha yillik foiz stavkasi kredit summasining 3,5–7 foizini tashkil etadi. Norezidentlar uchun kredit qiymati qaytarish xavfi yuqoriligi sababli 1–2 foizga oshiriladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, suzuvchi foiz stavkalari ipoteka banklari uchun eng samarali mexanizmlardan biridir⁷.

Banklar qarz oluvchilarga qaytarish kafolati asosida birlamchi uy-joy bozoridan yoki ikkilamchi ko'chmas mulk bozoridan uy xarid qilish uchun ipoteka kreditlari ajratadi⁸.

Ipoteka bozori keng va imkoniyatlarga boy bo'lib, potensial qarz oluvchilarga qulay shart-sharoitlar yaratadi. Qarz beruvchi banklar boshlang'ich to'lov miqdorini mulk qiymatining 10–50 foizi orasida tanlash imkonini beradi, ayrim hollarda esa dastlabki to'lovsiz ipoteka kreditlari ham taklif qilinadi⁹.

Rivojlangan uy-joy kommunal xizmatlari tizimi aholining turli ijtimoiy qatlamlariga keng ko'lamdagi ipoteka dasturlarini taqdim etadi. Hozirda AQSHda kam ta'minlanganlar, faxriylar, tabiiy ofat qurbonlari, pensionerlar, shuningdek energiya tejovchi texnologiyalardan faol foydalanayotgan aholi uchun maxsus ipoteka dasturlari amal qiladi.

Ipoteka kreditini rasmiylashtirish jarayonida mijozning barcha daromad manbalari hisobga olinadi va shu asosda bank tomonidan to'lov qobiliyati aniqlanadi¹⁰.

AQSHda ipoteka kreditlarini moliyalashtirish mexanizmlarini tahlil qilish mamlakatimiz sharoitida qo'llash mumkin bo'lgan samarali jihatlarni aniqlash imkonini beradi. Bu jarayonda mijozlarga besh bosqichli maslahat tizimi qo'llanadi:

1-bosqich: Moliyaviy tayyorgarlikni baholash.

Mijoz uy izlashni boshlashdan avval o'z moliyaviy imkoniyatlarini aniqlashi lozim. Buning uchun daromadlar, qarzarlar, jamg'armalar va boshqa moliyaviy majburiyatlar hisobga olinadi. So'ngra uy narxini aniqlash va budjetga mos oylik ipoteka to'lovlari hisoblash uchun maxsus kalkulyatordan foydalaniladi. Shu bilan birga, kredit balli (credit score) tekshiriladi va qarz-daromad nisbati tahlil qilinadi. Odatda mijozning umumiy oylik qarz to'lovlari yalpi oylik daromadining 36 foizidan oshmasligi tavsiya etiladi.

Mijozning turmush tarziga mos to'lov modelini aniqlash uchun uchta yondashuv qo'llaniladi:

- birinchidan, daromad va xarajatlarni aniqlash orqali moliyaviy balansni belgilash;
- ikkinchidan, ustuvorliklarni aniqlash, xarajatlarni "zarur" va "afzal" toifalarga ajratish;
- uchinchidan, har oylik xarajatlarni kuzatib borish va budjetni muvozanatlash.

6 Erbas, V. W. Demand for Rural Finance Services // A Journal on Information Finance Markets. – 2005. – P. 78–92.

7 Ипотечные ставки в США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bankivpitere.ru/stati/1043-ipotechnnye-stavki-v-ssh>

8 Кредит в США: ставки, ипотека, кредит на машину и другие кредиты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://immigrant.today/article/7443-kredit-v-ssha-stavki-ipoteka-kredit-na-mashinu-i-dругиеkredity.htm>

9 Коростелева Т.С., Кириллов А.В. Развитие системы ипотечного кредитования как инструмента решения жилищной проблемы граждан // Финансы и кредит. – 2012. – № 9. – С. 53–62.

10 Обзор системы ипотечного кредитования в США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://biznesprost.ru/obzor-sistemy-ipotechnogokreditovaniya-v-ssha.html>

2-bosqich: Kreditni oldindan saralash.

Keyingi bosqichda mijoz kredit variantlari va joriy foiz stavkalari bo'yicha kreditor bilan uchrashadi. Kredit beruvchi mijozga oldindan kvalifikatsiya xatini taqdim etadi, unda bank tomonidan berilishi mumkin bo'lgan maksimal qarz miqdori ko'rsatiladi. Shuningdek, ipoteka uchun oldindan ma'qullanish (pre-approval) jarayoni amalga oshiriladi. Bu odatda 90 kun amal qiladigan, ma'lum miqdordagi qarzni olishga tayyorlikni bildiruvchi hujjat bo'lib, mijozning bozordagi ishonchligini oshiradi.

3-bosqich: Ko'chmas mulk agentlari bilan ishlash.

Mijoz o'zining moliyaviy imkoniyatlarini aniqlaganidan so'ng, mezonlariga mos uyni tanlash jarayonini soddalashtiradi. Onlayn platformalarda mavjud takliflarni tahlil qiladi va ko'chmas mulk agentidan faqat ehtiyojlariga hamda budjetiga mos obyektlarni tavsiya etishini so'raydi.

Agentlik mijozga o'zi xohlagan uyni tanlashda yordam beradi. Agar taklif qabul qilinsa, xarid shartnomasi tuziladi va odatda sotuv narxining 1 foizidan 3 foizigacha bo'lgan miqdorda mijoz majburiyatini tasdiqlovchi omonat depoziti ("asosiy pul") kiritiladi.

4-bosqich: Ipoteka shartnomasini rasmiylashtirish.

Taklif qabul qilingandan so'ng ipoteka uchun ariza topshirish jarayoni boshlanadi. Odatda, sotib olish shartnomasini amalga oshirish uchun mijozga 45–60 kun vaqt beriladi. Shu sababli, mijoz tezkor harakat qilishi, foiz stavkasini saqlab qolishi hamda bankka uy bahosini aniqlash uchun zarur vaqtni ta'minlashi lozim.

Ariza topshirilgandan keyin uch kun ichida kreditor mijozga taxminiy foiz stavkasi, oylik to'lov va yopilish xarajatlarini o'z ichiga olgan kredit smetasini taqdim etadi. Ushbu hujjat mijoz so'ragan kredit shartlarini aniq aks ettirganligini va foiz stavkasi belgilanganligini tekshirish uchun diqqat bilan o'rganiladi. Mijoz o'z daromadlari va aktivlarini tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etishi lozim, bu esa bankka qarz to'lovlarini bajarish imkoniyatiga ishonch hosil qilish imkonini beradi.

5-bosqich: Ipoteka bitimini yakunlash.

Ipoteka krediti ma'qullangandan so'ng, yopilish sanasidan kamida uch ish kuni oldin mijoz yakunlovchi ma'lumot (final disclosure) oladi. Unda to'lanishi lozim bo'lgan barcha to'lovlar ro'yxati keltiriladi. Odatda bu to'lovlar uy narxining 2–5 foizini tashkil etadi. Mijoz hujjatlarni sinchiklab o'qib chiqishi, zarur hollarda kreditorga aniqlik kiritishi tavsiya etiladi. Yakuniy bosqichda mijoz shaxsini tasdiqlovchi hujjatni va to'lov uchun zarur mablag'ni taqdim etadi. Kredit yopilishi bir necha kun davom etadi, undan so'ng to'lov sotuvchiga o'tkaziladi va mijoz yangi uyning kalitlarini oladi.

AQSHdagi ipoteka kreditlarini moliyalashtirish mexanizmi mijozlarga o'z moliyaviy imkoniyatlarini to'g'ri baholash, banklarga esa muammoli kreditlarning oldini olish imkonini beradi. Ushbu tizimning afzalligi — qarz oluvchining to'lov qobiliyatini real baholash hamda kredit jarayonining shaffofligini ta'minlashidir.

Rossiya bank tizimi tahlili shuni ko'rsatadiki, mamlakatda ipoteka kreditlari beradigan banklar soni umumiy banklar soniga mutanosib tarzda qisqarayotgan bo'lsa-da, ularning ulushi barqaror saqlanib qolmoqda. 2018–2024-yillar oralig'ida ipoteka kreditlari beruvchi banklar soni qariyb 100 taga kamaygan bo'lsa-da, kreditlashdagi ularning ulushi o'zgarmagan. Bugungi kunda Rossiya kredit tashkilotlarining taxminan 70 foizi aholiga ipoteka kreditlari xizmatlarini ko'rsatadi.

Ipoteka kreditlari banklar tomonidan aholiga berilgan kredit portfelining qariyb yarmiga teng bo'lib, naqd kreditlardan keyingi o'rinda turadi. Kredit kartalari esa ulush jihatidan ancha kichik miqdorni tashkil etadi (1-jadval).

1-jadval. Rossiya banklarida kredit turlari bo'yicha ulushlarning dinamikasi (2020–2024-yillar, foiz hisobida)¹¹

Sana (yil, oy, kun)	Ipoteka krediti (%)	Maqsadsiz kredit (%)	Kredit kartasi (%)	Avtokredit (%)
01.01.2020	45,69	37,94	9,33	5,53
01.01.2021	48,49	36,86	8,36	5,16
01.01.2022	49,69	36,34	7,80	5,14
01.01.2023	52,74	33,08	8,61	4,66
01.01.2024	55,07	29,10	9,13	5,78

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, Rossiya banklarining kredit portfeli tarkibida ipoteka kreditlarining ulushi nisbatan yuqori. Bu holat aholining uy-joy sotib olishga bo'lgan ehtiyoji ortib borayotganidan dalolat beradi. Shu sababli Rossiyada davlat tomonidan ipoteka kreditlashni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari bosqichma-bosqich takomillashtirilmoqda.

11 Frank Research Group. Ипотечный рынок России – данные и аналитика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://frankrg.com/data-hub/category/mortgage/chart/29368>

Xususan, 2020-yil aprel oyida joriy etilgan yangi uy-joylar uchun imtiyozli ipoteka dasturi ipoteka bozorining faollashuviga va foiz stavkalarining minimal darajagacha pasayishiga olib keldi. Ushbu islohot aholining uy-joyga ega bo'lish imkoniyatlarini kengaytirish hamda ipoteka bozorining barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qildi (2-jadval).

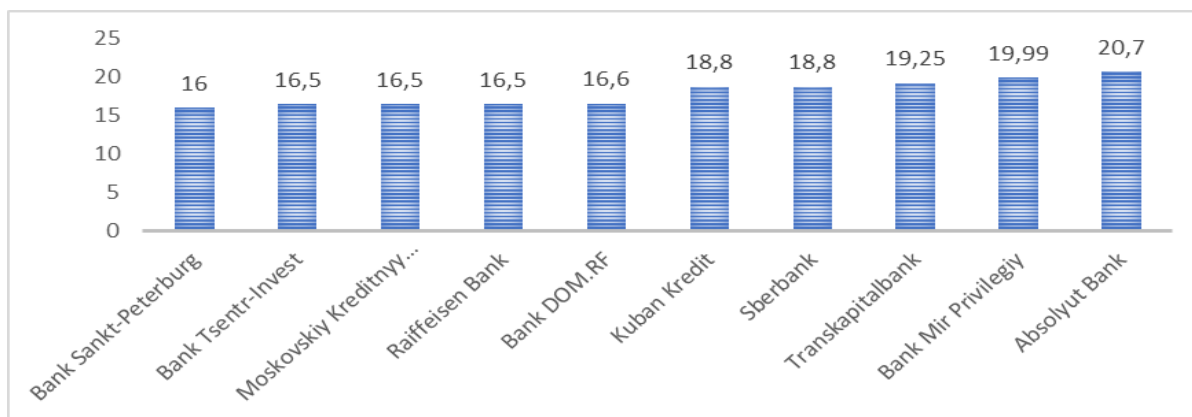
2-jadval. Rossiyada o'rtacha ipoteka foiz stavkalari dinamikasi (2020–2024-yillar, foiz hisobida)¹²

Sana (yil, oy, kun)	Rossiyada o'rtacha ipoteka stavkasi (%)	Birlamchi bozorda o'rtacha ipoteka stavkasi (%)	Ikkilamchi bozorda o'rtacha ipoteka stavkasi (%)
01.01.2020	9,05	8,28	9,36
01.01.2021	7,36	5,83	8,02
01.01.2022	7,81	5,88	8,87
01.01.2023	6,65	3,50	9,20
01.01.2024	7,91	6,12	10,14

2-jadvalda keltirilgan ma'lumotlardan Rossiyada ipoteka kreditlari bo'yicha foiz stavkalarining o'zgarish tendensiyasini kuzatish mumkin. 2020-yilga nisbatan 2024-yilda Rossiyada o'rtacha ipoteka stavkasi 1,04 foizga pasaygan, birlamchi bozorda o'rtacha ipoteka stavkasi 2,16 foizga kamaygan, ikkilamchi bozorda esa 0,78 foizga oshgan.

Mazkur holat ipoteka bozorida raqobat kuchaygani, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlov mexanizmlarining takomillashgani va imtiyozli ipoteka dasturlarining samarali joriy etilganidan dalolat beradi.

Hozirgi kunda Rossiya ipoteka bozori 20 ta yirik bank faoliyatiga tayanadi. Ipoteka kreditlari bilan xizmat ko'rsatadigan 300 ga yaqin bank mavjud bo'lib, ularning kredit portfeli mamlakatdagi umumiy kredit hajmining 5 foizdan kam qismini tashkil etadi. Shu bilan birga, yirik banklar bozordagi asosiy ulushni egallab, ipoteka xizmatlarining barqaror rivojlanishini ta'minlamoqda (1-rasm).

1-rasm. Rossiyada ikkilamchi bozordagi ipoteka kreditlari bo'yicha foiz stavkalari dinamikasi (2020–2024-yillar)¹³

Ikkilamchi bozorda ipoteka kreditlari bo'yicha minimal foiz stavkasi 16 foizni tashkil etadi. Ushbu shartlarda kvartira qiymati 6 million rubl bo'lib, kredit miqdori 4,2 million rublni tashkil etadi. Boshlang'ich to'lov mulk qiymatining 30 foiziga teng bo'lib, kredit 15 yil muddatga beriladi.

Bunday shartlar ikkilamchi bozorda ipoteka kreditlashning nisbatan barqaror mexanizmini shakllantirib, aholiga uzoq muddatli moliyaviy majburiyatlarni qulay sharoitlarda amalga oshirish imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, ipoteka kreditlarini moliyalashtirish jarayonida ilg'or xorijiy tajribalarni, xususan, AQSHning ikki darajali modeli hamda Rossiya Federatsiyasining iqtisodiy sharoitlariga moslashtirilgan yondashuvlarini o'rganish O'zbekiston uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

¹² Frank Research Group. Ипотечный рынок России – данные и аналитика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://frankrg.com/data-hub/category/mortgage/chart/29368>

¹³ Frank Research Group. Ипотечный рынок России – данные и аналитика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://frankrg.com/data-hub/category/mortgage/chart/29368>

Rossiyada ayrim iqtisodchi olimlar tomonidan birinchi va ikkinchi darajali modellarni parallel rivojlantirish g'oyasi ilgari surilmoqda. Mazkur yondashuv ipoteka bozorining barqarorligini ta'minlashda, kredit xavflarini kamaytirishda hamda moliyaviy tizimni diversifikatsiyalashda muhim o'rin tutadi.

Ipoteka bozorini shakllantirishda birinchi darajali modelning ustuvorligi — bu kredit xavfini kamaytirish, moliyaviy bozorlarda mustaqil institutlar orqali barqarorlikni ta'minlash va kapital aylanishini jadallashtirish imkoniyatidir. Ikkinchi darajali modelning afzalligi esa qarz oluvchilarning jamg'arma bosqichidagi moliyaviy holatini baholash orqali past foizli va barqaror moliyaviy mexanizmni shakllantirish imkonini berishidir.

Rossiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, davlat va xususiy sektorlar o'rtasidagi samarali hamkorlikni kengaytirish, aholi jamg'armalarini moliyaviy sektorga jalb etish, ipoteka bozorida ishtirokchilar sonini oshirish va moliyaviy savodxonlikni yuksaltirish uy-joy masalasini kompleks hal etish imkonini yaratmoqda. Ushbu yondashuvlar O'zbekiston sharoitida ham ipoteka moliyalashtirish tizimini yanada rivojlantirish, aholining uy-joy bilan ta'minlanish darajasini oshirish va moliyaviy tizimning barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ивасенко А. Г. Земельная ипотека: подходы к определению, функции и отличительные черты // Вестник Томского государственного университета. — 2013. — № 373. — С. 134–140.
2. Благих И. А., Яковлев А. А. Mortgage lending in the Russian Federation // Проблемы современной экономики. — 2010. — № 3. — С. 227–231.
3. Берегуля О. Ипотечное кредитование как банковская операция: теоретические основы и условия проведения // Вестник НБУ. — 2007. — № 10. — С. 46–48.
4. Разумова И. А. Ипотечное кредитование: Учебное пособие. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2006. — 208 с.
5. Лаврушин О. И. Банковское дело. — М.: Финансы и статистика, 2005. — 486 с.
6. Erbas, V. W. Demand for Rural Finance Services // A Journal on Information Finance Markets. — 2005. — P. 78–92.
7. Ипотечные ставки в США [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://bankivpitere.ru/stati/1043-ipotechnnye-stavki-v-ssh>
8. Кредит в США: ставки, ипотека, кредит на машину и другие кредиты [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://immigrant.today/article/7443-kredit-v-ssha-stavki-ipoteka-kredit-na-mashinu-i-drugie-kredity.htm>
9. Коростелева Т. С., Кириллов А. В. Развитие системы ипотечного кредитования как инструмента решения жилищной проблемы граждан // Финансы и кредит. — 2012. — № 9. — С. 53–62.
10. Обзор системы ипотечного кредитования в США [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://biznesprost.ru/obzor-sistemy-ipotechnogo-kreditovaniya-v-ssha.html>
11. Frank Research Group. Ипотечный рынок России — данные и аналитика [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://frankrg.com/data-hub/category/mortgage/chart/29368>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
